

የኤች.አይ.ቪ/ኤይድስ እውነታ በኢትዮጵያ

በጃነት ኦትሱኪ

የፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ ኢትዮጵያ የባሕር በር የሌላትና በደቡብ የቀይ ባሕር ክልል የምትገኝ የምስራቅ አፍሪካዊት አገር ነች። በምዕራብ ከሱዳን ፣ በሰሜን ከኤርትራ ፣ በምስራቅ ከጅቡቲና ሱማሊያ እንዲሁም በስተ ደቡብ ኬኒያ ያዋስኗታል። አገሪቷ በሁለትዮሽ ፓርላማ በሚወከሉ ዘጠኝ ራስ ገዝ ክልላዊ መስተዳድሮች የተከፋፈለች ነች።

ምንም እንኳን ለአምስት ዓመት በጣሊያን ወረራ ሥር ወድቃ የነበረ ቢሆንም በአፍሪካ ከሚገኙ አገሮች መካከል ቅኝ ሳትገዛ ነጻነቷን ጠብቃ የኖረች ልዩ አገር ኢትዮጵያ ብቻ ናት። ሆኖም ግን በአገሪቷ ውስጥ እየተከሰቱ ያሉት የርስበርስ ግጭቶች ፣ ከፖለቲካ ጋር የተያያዙ ጭቆና ፣ ሙስና እና የሰብዓዊ መብቶች ረገጣ የአገሪቱ የቅርብ ዓመታት እውነታዎች እየሆኑ መጥተዋል። በአሁኑ ጊዜ ዋናው የደገገነት አደጋ ከኤርትራ ጋር ያለው የድንበር ግጭት ሲሆን ይህም በ1992 በተካሄደው የድንበር ጦርነት የ70ሺህ ሰዎችን ሕይወት የቀጠፈ ነው።

ጤናንና ማኅበራዊ ድጎማን በተመለከተ ኢትዮጵያ ከዓለም የመጨረሻውን ስፍራ የያዘች ነች። 77 ሚሊዮን ከሚሆነው አጠቃላይ ሕዝቧ ግማሽ ያህሉ ለኑሮ ከሚያስፈልጉት መሠረታዊ ነገሮች በማጣት በድህነት ይማቅቃል። በ 1996 ዓም በተደረገው በመልማት ላይ ያሉ አገሮች የድህነት ጠቋሚ ጥናት ከ102 አገሮች መካከል ኢትዮጵያ የ98ኛውን ሥፍራ የያዘች ነች። እንደ አክሲዮም ዘገባ ደግሞ በአገሪቷ የሚገኙት ህጻናት በተመጣጠነ ምግብ ዕጦት ከዓለም ከፍተኛውን ቦታ የያዙ ሲሆን በቂ ምግብ ያለመኖር ችግር በአገሪቷ ውስጥ የተንሰራፋ ከመሆኑ ባሻገር ሥር የሰደደ ችግር እንደሆነ ያስረዳል።

የኢትዮጵያ ኢኮኖሚ ዝናብን ብቸኛ አማራጭ ባደረገ ግብርና ላይ የተመረከዘ ሲሆን አገሪቷ አጠቃላይ ለውጪ ገበያ ከምታቀርበው የአገር ውስጥ ምርት 60 በመቶ የሚሆነው የሚሸፈነው በዚህ በግብርና ነው። ከዚህም ውስጥ ቡና ከፍተኛውን ቦታ የያዘ ሲሆን ነገር ግን በዓለም ገበያ ላይ የሚታየው የዋጋ መውረድ ገበሬዎችን ክፋኛ ሲጎዳ ታይቷል። ከዚህ በተጨማሪም የአፈሩ ከመጠን በላይ መታረስና በተደጋጋሚ የሚደርሰው ድርቅ የእርሻውን ኢኮኖሚ በእጅጉ ሲጎዳው ይስተዋላል።

ብሔራዊ ቀውስ

በ 1996 ዓም በተካሄደው የተባበሩት መንግሥታት የሰብዓዊ ልማት ጠቋሚ የተለያዩ እውነታዎችን ግምት ውስጥ በማስገባት ከ177 አገሮች መካከል ለኢትዮጵያ የ170ኛውን ደረጃ ሰጥቷል። ከተወሰዱት ግብዘቶች መካከል ዋናው አማካይ የዕድሜ ዘመን ሲሆን ይህም በተደጋጋሚ እየደረሰ ባለው የምግብ እጦት ፣ የርስበርስ ግጭቶች እንዲሁም የኤይድስ ወረርሽኝ ምክንያት ወደ 47.8 ዓመታት ዝቅ ለማለት ችሏል።

የመጀመሪያው የኤችአይቪ ክስተት የታየው በ1976 ሲሆን በ1978 ደግሞ የመጀመሪያዎቹ ሁለት የኤይድስ ክስተቶች ተዘግበዋል። በአሁኑ ጊዜ ግን ወረርሽኝ በኢትዮጵያ ውስጥ ብሔራዊ ቀውስን ያስከተለ ሆኗል። በ 1997 ዓም የተወሰደው ዘገባ እንደሚያሳየው ከ 1.32 እስከ 1.5 ሚሊዮን የሚጠጉ ኢትዮጵያውያን የኤችአይቪ/ኤይድስ ቁራኛዎች ነበሩ። በዚህ ዓመት 128,900 አዲስ የኤችአይቪ ተጠቂዎች የተመዘገቡ ሲሆን ይህም የተጠቁውን ቁጥር 353 በቀን አድርሶት ነበር። ከእነዚህም መካከል 30300 የሚሆኑት ሲወለዱ የኤችአይቪ ቫይረስ ተሸካሚ ሆነው የተወለዱ ህጻናት መሆናቸው ታውቋል።

በአሁኑ ወቅት የኤይድስ ወረርሽኝ በኢትዮጵያ ዋናው የመሞት ምክንያት እንደሆነ በስፋት ይታወቃል። በ 1997 ዓም 137,500 አዲስ የኤይድስ በሽተኞች መመዝገባቸው ሲዘገብ 134,500 ደግሞ በኤይድስ መሞታቸው ተረጋግጧል። እንደ የአሜሪካ ፕሬዚዳንት ያስቸኳይ ጊዜ የኤይድስ ማቋቋሚያ ፕላን መሠረት በ 1995 ዓም በኤይድስ የሞተው ቁጥር በድምሩ 900,000 ሲሆን በዚህ ከቀጠለ በ 2000 ዓም የሚቼ ቁጥር 1.8 ሚሊዮን እንደሚደርስ ይገመታል።

የተባበሩት መንግሥታት የኤችአይቪ/ኤይድስ (UNAIDS) «የኤንኤይድስ» ፕሮግራም መሠረት በኢትዮጵያ ለኤችአይቪ መባባስ ከዋናዎቹ ምክንያቶች ጥቂቶቹ ከፍተኛ የሥራ-ዓጥ ቁጥር ፣ የለዎች ከአንድ ቦታ ወደሌላ በስፋት መንቀሳቀስ (ፍልሰት) ፣ በከፍተኛ ሁኔታ የተስፋፋ የወሲብ ንግድ ፣ ማይምነት ፣ በጾታ መካከል ያለው የከፋ ልዩነት ፣ ጎጂ ባህሎችና ኋላቀር ልምዶች ፣ እንዲሁም በኤችአይቪ ቁራኛዎች ላይ የሚደርሰው መድልዎ እና ማግለል ናቸው።

ከፍተኛ ሥራ ዓጥነት ቁጥር

የተባበሩት መንግሥታት የሕጻናት መርጃ ድርጅት (UNICEF) እንደሚለው ከሆነ በኢትዮጵያ ያለው የሥራ-ዓጥ ቁጥር 54 በመቶ እንደሆነ ይናገራል። ይህ የሥራ-ዓጥነት ቁጥር በተለይ ዕድሜያቸው ከ 15 - 19 በሚገኙ ወጣቶች ዘንድ ከፍተኛ ቁጥር የያዘ ሲሆን ዕድሜያቸው ከ 20 - 24 የሚሆነው ወጣቶች ደግሞ ቀጣዩን ከፍተኛ ቁጥር የያዙ ናቸው። በሁሉም የዕድሜ መስክ ሥራ-ዓጥ ሴቶች ደግሞ ከፍተኛውን ቁጥር ይይዛሉ።

ድህነትና የጠበበ የሥራ ዕድል ለማህበራዊ ቀውስ መነሻ ምክንያት እንደሚሆኑ አሙን ነው። በድህነት የሚቆራመዱ ቤተሰቦች የመኖሪያ ቦታቸውን ከሌሎች ጋር በመጋራት እንዲኖሩ ወይም ደግሞ የተሻለ ዕድል ፍለጋ ወደተለያዩ ቦታ እንዲያበቃታቱ ሊገደዱ ይችላሉ። መሠረታዊው የቤተሰብ መዋቅር ሲፈራርስ በማኅበረሰቡ ላይ ቀውስን ከማስከተል አልፎ የመጠጥ ሱሰኝነትን ፣ በሴቶችና ህጻናት ላይ የወሲብ ጥቃት እንዲፈጸም ከማድረግ ባሻገር ለኤችአይቪ መተላለፍ ዓይነተኛ ምክንያት ይሆናል።

ሥራ-ዓጥነት ወጣቶችን እጅግ ወደ ከፍተኛ አደጋ ለተጋለጠ የኑሮ መስመር ሊመራ ይችላል። ከእነዚህ መካከል ጥቂቶቹ ሰካራምነት ፣ የአደንዛዥ ጾጽ ሱሰኝነት ፣ ከአንድ በላይ የወሲብ ጓደኛ መያዝን እና የመሳሰሉትን የሚጠቀልል ሲሆን እነዚህ ሁሉ ጥሩ የኤችአይቪ መተላለፊያ መንገዶች ናቸው።

ፍልሰት

ፍልሰትና ከቦታ ቦታ መዘዋወር ለኤች አይ ቪ መተላለፍ ምክንያት የሚፈጥር ሲሆን በተለይ ደግሞ በየጊዜው ዝውውሩን በሚያደርገው ግለሰብና በትዳር ጓደኛው መካከል ለበሽታ የመጋለጥ ዕድሉ በጣም ከፍተኛ ነው። ዓለም አቀፉ የፍልሰት ድርጅት እንደሚለው ከሆነ ከቦታ ወደ ቦታ በየጊዜው የሚንቀሳቀሱ የተረጋጋ ኑሮ ከሚኖሩ ማኅበረሰቦች በተለየ ለማኅበራዊ እና ባሕላዊ እሴቶች ቀውስ የተጋለጡ ናቸው።

ከስደት ጋር በተያያዘ በኤች.አይ.ቪ ለመጠቃት የሚያጋልጡ ምክንያቶችም፡-

- 1. ከአዲስ ባህልና አኗኗር ጋር በመቀላቀል የሚመጣ መድልዎ ፣ መገለል እና በባሕልና በቋንቋ ልዩነት የሚመጣ ብቸኝነት፣
- 2. ከመደበኛ የወሲብ ወዳጅ መለየት፣
- 3. የወዳጅ ዘመድ ድጋፍ እና ዕርዳታ አለማግኘት፣
- 4. በማኅበረሰቡ አለመታወቅ፣
- 5. የማኅበራዊና የጤና አቅርቦት እንደልብ አለማግኘትን ፣

ይጠቀልላል።

በ1998 ዓም 84 በመቶ የሚሆነው የኢትዮጵያ ሕዝብ በገጠር የሚኖር መሆኑ ይታወቅ የነበረ ሲሆን ይህም ሕዝብ ለድህነት ፣ በተደጋጋሚ እርሻ ምክንያት ለሚከሰት የአፈር መሸርሸር ፣ ማቆሚያ ለሌለው ድርቅና ችግር ፣ እና በፈጣን የሕዝብ ዕድገት ምክንያት ለሚመጣ ችግር የተጠቃ ነው። በተለይ በሰሜኑ የአገሪቱ የገጠር ክፍሎች የሚኖሩ ሴቶች ያለ ዕድሜያቸው ለትዳር ፣ ለፍቺ ከመጋለጥ አልፈው የትዳር ጓደኛቸው በሚሞትበት ጊዜ እና ለእርሻ መሬት ባለቤትነት ያላቸው ውሱንነት ችግሩን በእነርሱ ላይ የበለጠ የተባባሰ ያደርገዋል። እነዚህ ሁሉ ሁኔታዎች በገጠር የሚኖረውን ድሃ ስራ ፍለጋ ወደ ከተማ እንዲሰደድ ያደርጉታል።

ምንም እንኳን በከተሞች አካባቢ የኮንስትራክሽን (የቀን በላ) እና ከወቅቱ ጋር የተያያዘ ሥራ የሚገኝባቸው ቢሆንም በዚያ ያለው የሥራ ፈላጊው ቁጥር እጅግ ከፍተኛ ነው። ከገጠር ወደ ከተማ የሚደረገው ስደት (የሕዝብ ፍልሰት) በከተሞች ያለውን የመሠረተ ልማት አገልግሎቶችን ቀስ በቀስ እያዳከመው ከመሄድ አልፎ ሥራ ዓጥነት እንዲጨምር ፣ የወሲብ ንግድ እንዲስፋፋ እና በዋና ዋና ከተሞች ልመና እንዲበራከት ያደርጋል።

ሌላው ከዚህ ከፍልሰተኛ ጎራ የሚመደቡት ወታደሮችና በወሲብ ንግድ ላይ የተሰማሩ ናቸው። የአሜሪካ ብሔራዊ የስለላ ምክር ቤት በዘገባው እንደጠቀሰው ከሆነ በቅርቡ ከኤርትራ ጋር ከተካሄደው የድንበር ግጭት ማብቂያ በኋላ በአገሪቷ በተለያዩ ክፍል የተበተኑት ወታደሮችና የወሲብ ንግድ ሠራተኞች ለኤችአይቪ ስርጭት የራሳቸውን ድጋፍ መስጠታቸውን የጠቆመ ሲሆን ይህም የሠራዊት ብተና በ1970ዎቹ ከተካሄደው የርስበርስ ጦርነት በኋላ ከተደረገው በቀዳሚነት ሊጠቀስ የሚችል ነው።

ከዚህ በላይ የተጠቀሱት ሁኔታዎች በኢትዮጵያ ውስጥ በከተሞች አካባቢ የሚኖረውን ሕዝብ በ 10.5 በመቶ ለኤችአይቪ ስርጭት ተጋላጭ እንዲሆን አድርጎታል። ይህም እንደ ዩኤን ኤይድስ ዘገባ ከሆነ በገጠር አካባቢ ከሚኖረው በአምስት እጥፍ የበለጠ እንደሆነ ነው። በመዲናዋ አዲስ አበባ የኤች አይ ቪ ስርጭት ከፍተኛ ሲሆን ይህም ከ 14 እስከ 16 በመቶ ይደርሳል። ድንበር የለሽ ሃኪሞች ዘገባ እንደሚለው ከሆነ ደግሞ በተለይ ከፍተኛ ቁጥር ያላቸው ወቅቱን ጠብቀው ለሥራ የሚመጡ ሠራተኞች ፣ ወታደሮችና በወሲብ ንግድ ላይ የተሰማሩ በሚበዙባት የሁመራ ከተማ የሽታው ስርጭት በከፍተኛ ደረጃ ላይ ይገኛል።

የወሲብ ንግድ

በሌሎች የከተማ ማዕከላት እንደሚታየው ሁሉ በአዲስ አበባም ከውጪ በሚመጡ ባለጠጎች ወይም እዚያው በከተማዋ በሚገኙ ነጋዴዎች በሚዘወተሩ ምግብ ቤቶች ፣ ቡና ቤቶች ፣ ሆቴሎች ፣ የምሽት ክለቦች ፣ ወዘተ አካባቢ በደንብ የተስፋፋ የወሲብ ንግድ ይካሄዳል። በምጻሕረ ቃል ኤፍ ኤች አይ ወይም ዓለምአቀፍ የቤተሰብ ጤና እየተባለ የሚጠራ ድርጅት በ1995 ባደረገው ቆጠራ መሠረት በከተሞች አካባቢ በወሲብ ሥራ ላይ የተሰማሩ ከ20 በመቶ በላይ ለበሽታው ስርጭት የተጋለጡ ሲሆን በአንዳንድ ቦታዎች ቁጥሩ እስከ 50 በመቶ ይደርሳል።

በግልጽ እንደሚታወቀው ድህነት አስከፊ ደረጃ ላይ በሚደርስበት ጊዜ ሴቶች ልጆች በወሲብ ንግድ ለመሰማራት ይገደዳሉ። እንደ ኤፍ ኤች አይ ዘገባ ከሆነ ደግሞ አብዛኛዎቹ በዚህ የወሲብ ንግድ የተሰማሩት ወጣቶች ዕድሜያቸው ከ 15 እስከ 24 እንደሆነ ያትታል። እንለማውታን ሴት ልጆች ወላጆቻቸው ካልሞቱባቸው ይልቅ ከሦስት ጊዜ በላይ ለወሲብ ንግድ ሥራ የመጋለጥ አደጋ እንዳለባቸው የስነ ሕዝብ ምክር ቤት ዘገባ ያመለክታል።

በዚህ የሥራ መስክ ላይ ደንበኞች አብዛኛውን ጊዜ ኮንዶም መጠቀም አለመፈለጋቸው በወሲብ ሥራ ላይ የተሰማራቸውን ሴት በኤችአይቪ የመለከፍ አደጋዋን በከፍተኛ ደረጃ ያስፋዋል። ከዚህ ሌላ እጅግ ጥቂት የሆኑ ድርጅቶች ብቻ ናቸው በወሲብ ንግድ ላይ ለተሰማሩ ሴቶች ስለ ለኤች አይ ቪ/ኤይድስ ትምህርት ፣ እርዳታና ድጋፍ የሚሰጡት።

መሃይምነት

በ1970ዎቹ መጀመሪያ አካባቢ የኢትዮጵያ መንግሥት ህጻናትንና ጎልማሶችን በተለይ የሚጠቅም መሃይምነትን የማጥፋት ዘመቻ አካሂዶ ነበር። ይህም ሆኖ ግን መሃይምነት ጎብረተሰቡን ስለ ኤች አይ ቪ መተላለፊያ መንገዶችም ሆነ መከላከያውን ለማተማርም እንዳይቻል ትልቅ ዕንቅፋት የሚፈጥር እየሆነ ነው ያለው። የተባበሩት መንግሥታት የስነ ሕዝብ ፈንድ (UNFPA) ዘገባ እንደሚያመለክተው በኢትዮጵያ ዕድሜያቸው ከ 15 ዓመት በላይ የሆኑ ወንዶች መሃይማን ቁጥር 48 በመቶ እንደሆነ ነው። በሴቶች አካባቢ ያለው የመሃይምነት ሁኔታ ከፍተኛ የሆነና እስከ 62 በመቶ የሚደርስ ነው።

ከትምህርት ገበታ የተገለሉ ልጆች በኤችአይቪ የመጠቃት ዕድላቸው በጣም ከፍተኛ ነው። የትምህርት ሚኒስቴር በ1995 ባወጣው ዘገባ ከ 1ኛ እስከ 10ኛ ክፍል የሚማሩ የወንድ ተማሪዎች ቁጥር ከ 48 እስከ 57 በመቶ ሲሆን የሴት ተማሪዎች ቁጥር ደግሞ 37 በመቶ እንደሆነ ይዘገባል። የተባበሩት መንግሥታት የህጻናት መርጃ ድርጅት - ዩኒሴፍ - እንደሚለው ከሆነ የመማር መብታቸው የተከበረላቸው ወጣቶች ለተለያዩ በሽታዎች በተለይም ለኤች አይ ቪ/ኤይድስ ፣ ለአደንዛዥ ዕጽ ሱሰኝነት እና ለውንብድና ከመጋለጥ የታቀቡ ናቸው።

በርካታ ወላጆች የኤች አይ ቪ/ኤይድስ መከላከያ ምክንያቶችን እንዲሁም ወጣት ሴቶች በምን ያህል መልኩ ለዚህ አደጋ የተጋለጡ መሆናቸውን ጠንቅቀው አያውቁም። በዚህም ምክንያት በወሲብ ነክ ጉዳዮች ላይ ከልጆቻቸው ጋር የማይነጋገሩ ከመሆናቸው ባሻገር ልጆቻቸው እንዴት ከልቅ ወሲብ ሊታቀቡ እንደሚችሉ ሊያስተምሯቸው አይችሉም።

የጾታ ልዩነት (መድሰግ)

በኢትዮጵያ ወጣት ሴቶች እና ገና ዕድሜያቸው ላቅመ ሄዋን ያልደረሱ ልጃገረዶች ከወንዶች ይልቅ በኤችአይቪ ለመጠቃት ያላቸው ዕድል በጣም ከፍተኛ ነው። በኢትዮጵያ የኤች አይ ቪ/ኤይድስ መከላከያና መቆጣጠሪያ ቢሮ ዘገባ መሠረት 55 በመቶ ወይም 730,000 ያህሉ የኤች አይ ቪ/ኤይድስ ቁራኛ የሆኑት ሴቶች መሆናቸውን ሲዘገቡ በኤይድስ ከሚሞቱት መካከል ሴቶች 54.5 በመቶ ያህሉ እንደሆኑና 53.2 በመቶ የሚሆኑ አዲስ ተለካፊዎች ደግሞ በ1997 መመዝገባቸውን ዘገባው ይጠቁማል።

ሌላው በሴቶች ላይ የሚደረገው የዓመጽ ተግባር ለበሽታው መስፋፋት ዓይነተኛ አስተዋጽዖ እያደረገ ይገኛል። በተለይም ደግሞ በሃይል በሚደረግ የወሲብ ግንኙነት ጊዜ በሚደረገው ፍትጊያ የመላላጥ ሁኔታ የሚከሰት በመሆኑ ቫይረሱ በቀላሉ መተላለፍ የሚችልበትን መንገድ የሚፈጥር ሲሆን በተለይም ወጣት ልጃገረዶች የሰውነት አካላቸው በተገቢው መጠን አለማደጉ ችግሩ በእነርሱ ላይ ይበልጥ የጎላ ያደርገዋል።

በኢትዮጵያ አካላዊና ወሲባዊ ጥቃቶች በትዳር ውስጥ እንኳን የተለመደ ነገር መሆኑ እሙን ነው። የዓለም የጤና ድርጅት በ1997 ዓም ባደረገው ጥናት መሠረት በኢትዮጵያ በአንድ ዓመት ብቻ አንድ ሰዓት የሆነው ያህሉ ሴቶች በፍቅር ጓደኞቻቸው ያለፍቃዳቸው የግዳጅ ወሲብ ይፈጽማሉ።

ከዚህም በተጨማሪ አብዛኛዎቹ በኢትዮጵያ የሚገኙ ሴቶችና ልጃገረዶች አብረው በሚኖሩት ወንድ ላይ የኢኮኖሚ ጥገኛ ስለሆኑ አብሮ በመኖር ወቅት የሚፈጠሩ ችግሮች በቂ የስምምነት ድርድር ኃይል ማጣታቸው ሌላው በችግርነት የሚጠቀስ ነው። ስለዚህም ወሲብን በተመለከተ እንዴት ፣ መቼ እና የት መደረግ እንዳለበት የመወሰን ኃይል የላቸውም። ይህም በመሆኑ ሴቶች ሴስኛ ከሆኑ የወሲብ ወዳጆቻቸው የሚቀርብን ተደጋጋሚ የወሲብ ጥያቄ እንቢ የማለት ወይም ኮንዶም ለመጠቀም የሚያስችል ድርድር የማድረግ ኃይል የላቸውም።

የመረጃ ዕጥረትና የማኅበራዊ አገልግሎቶች በበቂ አለመኖር ሴቶች ራሳቸውን መከላከል እንዳይችሉና በኤችአይቪ እንዳይጠቁ ለመከላከል ብቃታቸውን አደጋ ላይ ይጥለዋል። ይህ ደግሞ በተለይ በገጠር የአገሪቱ ክፍሎች የባሕልና የሃይማኖት ተጽዕኖ ባብዛኛው የተንሰራፉ በመሆናቸው የሴቶችን መብቶች እንዲናቁ የሚያደርጉ ናቸው። እንደ ዩኒቨርሲቲ ኤ ግምት ከሆነ ዕድሜያቸው

ከ 15 - 24 ዓመት ከሚሆኑት ሴቶች መካከል 37 በመቶው ብቻ ናቸው አንዲት ሴት ኮንዶምን በመጠቀም ራሷን ከቫይረሱ መከላከል ትችላለች ብለው የሚያምኑት። በተቃራኒው ግን በዚህ የዕድሜ ክልል ያሉ 63 በመቶ የሚሆኑ ወንዶች ይህ እውነታ ትክክል እንደሆነ ያምናሉ።

የኤኤይድስ እንደሚለው ከሆነ ደግሞ አዲሱ የቫይረሱ መተላለፊያ መንገድ ከእናቶች ወደ ልጆች ሲሆን ይህም በእርግዝና ፣ በምጥ ፣ በወሊድ ወይም ጡት በማጥባት ጊዜ የቫይረሱ ተሽካሚ ከሆነች እናት ወደ ልጇ የሚተላለፍ ነው። እነዚህም የመተላለፊያ መንገዶች አብዛኛዎቹ በጸረ ኤች አይቪ ህክምና መከላከል የሚቻል ቢሆንም በኢትዮጵያ ያለው የምክርና የህክምና አገልግሎት ሽፋን ዝቅተኛ በመሆኑ በጣም ጥቂት የሚሆኑ እርጉዝ ሴቶች ብቻ ናቸው ከወሊድ በፊት ይህንን ዕርዳታ ለማግኘት ወይም የጸረ ኤች አይ ቪ ህክምና መውሰድ የሚችሉት።

ጎጂ ባሕላዊ ልምዶች

በኢትዮጵያ ኅብረተሰብ ውስጥ የሚገኙ የተወሰኑ ጎጂ ባሕላዊ ልምዶች በተለይ ልጃገረዶችንና ሴቶችን በኤች አይ ቪ ለመጠቃት ምክንያቶች ናቸው።

ከእነዚህ ጎጂ ልምዶች መካከል አንዱ የሴቶች ግርዛት ነው። በ1997 በተካሄደው የሥነ ሕዝብና የጤና ጥናት ዕድሜያቸው ከ 15 እስከ 49 ከሆኑ ሴቶች መካከል 74 በመቶው የሚሆኑት ግርዛት እንደፈጸሙ ያመለክታል። ይህ ጎጂ ልምድ ሴቶችን ለ ኤችአይቪ እንዲጋለጡ የሚያደርግበት ዓይነተኛ ው መንገድ በተለይ ወሲብ በሚፈጸምበት ጊዜ ሲሆን በግርዛቱ ምክንያት በሴቷ ብልት አካባቢ የሚገኙት ህብረህዋሳት (ቲሹ) ተፈጥሮአዊ ተለጣጭነቱን ስለሚያጣ በመደበኛ ወሲብም ሆነ በግዳጅ በሚደረግ ወሲብ ወቅት የወንዱን ብልት ለማስገባት ካቅሙ በላይ ስለሚለጠጥ የመሰነጣጠቅና የመድማት ሁኔታ በመፈጠሩ ነው።

ዕድሜ ሳይደርስ ትዳር መፈጸም በኢትዮጵያ የተለመደ ተግባር ነው። ሕጋዊው የጋብቻ ዕድሜ 18 ቢሆንም ይህ ግን ባብዛኛው ሥራ ላይ አልዋለም። ዓለም ዐቀፉ የሕጻናት መርጃ ድርጅት (የኒሴፍ) እንደሚለው በሰባትና ስምንት ዕድሜ ትዳር መፈጸም ያልተለመደ ተግባር አይደለም። ህጻናት መሽሮች ዕድሜው ከአነርሱ ከፍ ያለና የበርካታ ዓመታት የወሲብ ልምድ ላለው ባል ስለሚዳሩ ወሲብን በተመለከተ ሊደረጉ ስለሚገባቸው ጥንቃቄዎች ድርድር ማድረግ ስለማይችሉ ራሳቸውን አደጋ ላይ ሊጥል ለሚችል የወሲብ ሁኔታ የተጋለጡ ናቸው። በዚህም ምክንያት ያለዕድሜያቸው ስለሚያረጋግዙ ከዚህ ጋር በተያያዘ በወሲብ ምክንያት ለሚተላለፉ የአባላዘር በሽታዎች በእጅጉ የተጋለጡ ይሆናሉ።

ሌሎቹ ሴቶችን ለበሽታው የሚያጋልጡ ጎጂ ባሕሎች መበለቶች (ባላቸው የሞቱባቸው ሴቶች) ከሚችሉ ባላቸው ዘመድ ጋር እንዲጋቡ የሚደረገው ባሕል ነው። ሌላ ጠለፋ ሲሆን በጠለፋውም ወቅት ሊያገባት የፈለገው ግለሰብ በሴቷ ላይ የግዳጅ ወሲብ ስለሚፈጸም ወላጆቿ ጋብቻውን እንዲፈቅዱ ይገደዳሉ።

የኢትዮጵያ መንግሥት እነዚህ ሁሉ ጎጂ ባሕሎች እንዲወገዱ የሚቻለውን ጥረት እያደረገ ይገኛል። መንግሥታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች የሚያደርጉትን በመርዳት እንዲሁም በትምህርት ቤቶች እና በመገናኛ ብዙሃን እነዚህ ጎጂ ባሕሎችን ማስወገድ ይቻል ዘንድ መንግሥት ዘመቻ እያደረገ ይገኛል።

መድልዎ እና ማግስል

የኤችአይቪ/ኤይድስ ተጠቂ የሆኑ ኢትዮጵያውያን ከፍተኛ የሆነ መገለል እና መድልዎ ይደርስባቸዋል። የተባበሩት መንግሥታዊ ዘገባ እንደሚያሳየው ደግሞ እንዲህ ዓይነቱ ተግባር አግባብነት የሌለው ጥላቻ ፣ ጾታዊ መድልዎ ፣ ድህነት ፣ የበታችነትን ፣ የወሲብ ልቅነትን ያስከትላል። በእንደዚህ ሁኔታ የተገለሉ የማኅበረሰቡ አካላት የጤናና የማኅበራዊ ግልጋሎትን ለማግኘት ድፍረቱን ስለሚያጡ ለሌሎች ተላላፊ በሽታዎች ተጋላጭ ይሆናሉ።

ህክምና መውሰድና መከላከያ መጠቀም የኤች አይ ቪ/ኤይድስ እንዳይሰራጭ መቆጣጠሪያ መንገዶች ናቸው። ይህ በሚደረግበት ጊዜ ትኩረት ሊሰጠው የሚገባው ዋናው ነገር የኤች አይ

ቪ/ኤይድስ ተጠቂ የሆኑ ሰዎችን መብት መጠበቅና እነዚህን ሕሙማን ከመድልዎና መገለል በመጠበቅ ከተቻለም ይህንን ዓይነት አመለካከት ፈጸሞ እንዲወገድ ማድረግ ነው።

በኢትዮጵያ ሌላው በጉልህ የሚታየው መድልዎና መገለል በወላጅ አልባ ልጆች (ዕንለማውታን) ላይ ሲሆን ይህም መገለል ልጆቹን መድረሻ ሲያሳጣቸው ይስተዋላል። በእንዲህ ዓይነት ሁኔታ የሚያድጉ ልጆች ከሌሎች ልጆች በተለየ መልኩ ራሳቸውን ከማግበራዊ እንቅስቃሴዎች ከማግለላቸው ባሻገር የብቸኝነት ልክፍት ተጠቂዎች ሲሆኑ ይታያሉ። በጉዲፈቻነት የሚወስዳቸው ቤተሰብ ለማግኘት አስቸጋሪ ይሆናል ፤ አድገውም ሥራ ለማግኘት በጣም ከፍተኛ እንግልት ይደርስባቸዋል። አንዳንድ ጥናቶች እንደሚጠቁሙት ደግሞ ውሎ አድር እነዚህ ህጻናት ራሳቸው የኤችአይቪ ተጠቂ ይሆናሉ።

ባለፈው ዓሥርተ ዓመት ግምታቸው 2.6 ሚሊዮን የሚደርስ ህጻናት በኤች አይ ቪ/ኤይድስ ምክንያት ወላጆቻቸውን አጥተዋል። የተባበሩት መንግሥታት የሕጻናት መርጃ ድርጅት እንደሚለው ከሆነ ደግሞ 4.6 ሚሊዮን የሚሆኑ ልጆች ወላጅ አልባ መሆናቸውን ሲናገር ይህም ባጠቃላይ ካለው የልጆች ቁጥር 13 በመቶ እንደሚሆን ነው። ዘገባው ሲቀጥልም በ2002 ዓም ቁጥሩ 14.8 በመቶ እንደሚደርስና ይህም ትንበያ ትክክል ከሆነ በኢትዮጵያ የሚኖረው የወላጅ አልባ ህጻናት ቁጥር ባለማችን ላይ ከየትኛውም አገር እንደሚበልጥ ነው።

ስደጋውን የመቀነስ ብሔራዊ ጥረት

ካለፉት ቅርብ ዓመታት ጀምሮ ኢትዮጵያ ወረርሽኝን የመቆጣጠርና የመከላከል ጥረት በማጎልበት ላይ ትገኛለች። በሁሉም ዘርፍ ያለው የኅብረተሰብ ክፍል እና የሲቪል ማኅበረሰብ ከጤናው ዘርፍ ጋር በቅንጅት የሚያደርጉት ተሳትፎ መልካም ውጤቶችን እያመዘገበ ይገኛል።

መንግሥት ከ1993 - 1997 ኤች አይ ቪ/ኤይድስ ላይ ብሔራዊ ዕቅድ በመንደፉ በተለይ በ1997 ዘርፈ ብዙ የሆነ እና ከ1996 - 2000 በሥራ ላይ የሚውል የኤች አይ ቪ/ኤይድስ ስትራቴጂካዊ ዕቅድ ተግባራዊ ለማድረግ ያለውን ቁርጠኝነት ማሳየቱ ለአብነት የሚጠቀስ ነው።

ለወረርሽኝ ምላሽ ይረዳ ዘንድ በብሔራዊ ደረጃ ስድስት የስልታዊ ዕቅዶች መመሪያ የተዘጋጀ ሲሆን እነዚህም አቅም ግንባታን ፣ ኅብረተሰቡን ማንቀሳቀስና ማሳተፍን ፣ የጤና ፕሮግራሞችን ማስተባበረን ፣ አመራርን ፣ ትብብር እና ቅንብርን እና ታላሚ ምላሽን ተግባራዊ በማድረግ ዙሪያ ያተኮሩ ናቸው።

የኤች አይ ቪ/ኤይድስ የመከላከያና የመቆጣጠሪያ ቢሮ እነዚህን ስትራቴጂካዊ ስልቶችን በአገር አቀፍና በክልል ደረጃ ተግባራዊ ይሆኑ ዘንድ ያስተባብራል። በሌላ መልኩ ደግሞ መንግሥት ተላላፊ በሽታዎችን በሙሉ በተመለከተ አንድ የማስተባበሪያ ክፍል በጤና ሚኒስቴር ሥር ለማቋቋም ዝግጅቱን እያጠናቀቀ ይገኛል። የኤች አይ ቪ/ኤይድስ ብሔራዊ መድረክ በበኩሉ ደግሞ የኤች አይ ቪ/ኤይድስ የመከላከያና የመቆጣጠሪያ ቢሮን በማገዝ በመንግሥት ፣ በሲቪል ማኅበረሰቦች እና በግሉ ዘርፍ የሚካሄዱ ተግባራትን ያስተባብራል። የለጋሾች መድረክ ደግሞ የበርካታ ድርጅቶችን ሥራ ሲያስተባብር የለጋሾች የጤና ፣ የስነህዝብና የስነምግብ ቡድን ደግሞ በጤናው መስክ የለጋሾችን ተግባር ያስተባብራል።

ፊትሰፊት የተጋረጡ ተግዳሮቶች

የ ዩኔሌይድስ ዘገባ እንደሚለው ከሆነ እስካሁን የተገኙት ውጤቶች ከወረርሽኝ አስከፊነት መጠን ጋር ሲነጻጸሩ አመርቂ ሊባሉ የሚችሉ ናቸው። ዘገባው ሲቀጥልም በብሔራዊ ደረጃ ምላሽ ሊሰጣቸው የሚገባ በርካታ ተግዳሮቶች እንዳሉ ይጠቁማል።

እነዚህ ቀዳሚው በገጠር የአገሪቱ ክፍሎች የወረርሽኝ መስፋፋት ነው። ሌላው በእነዚህ የገጠር ቦታዎች በቂ የህክምና አገልግሎት ለማድረስ አለመቻሉ ነው። በወረዳ ደረጃ እንኳን መርሃግብሮችን ለመዘርጋት ራሱን የቻለ አቅም ግንባታ የሚጠይቅ ነው። በመጨረሻም አንዳንድ መርሃግብሮች ካቅም ማነስ አኳያ እንደሚገባው ተግባራዊ ማድረግ አልተቻለም።

ኤች አይ ቪ/ኤይድስን ለመከላከል ይረዳ ዘንድ ተገቢውን ትምህርት መስጠት ፣ ህክምና እና ክትትል ማድረግ በሽታው ያልደረሰባቸው ቦታዎች እንዳይሰራጩ የማድረጊያ ዋና መንገድ ነው።

ከላይ እንደተጠቀሰው የገጠር ቀበሌዎች ዋናው ትኩረት ሊሰጣቸው የሚገባ ነው ፤ ምክንያቱም እነዚህ ቦታዎች እንደ ከተማ ቀበሌዎች ኤች ኤይ ቪን በተመለከተ ህክምና ፣ ክትትል እንዲሁም መከላከያ ለማድረስ አስችጋሪ በመሆኑ ነው። ሌላው በኢትዮጵያ ካለው ሕዝብ የላቀውን ቁጥር የሚይዙት ወጣቶች ለበሽታው በጣም የተጋለጡ ናቸው ፤ ይህም ደግሞ 34 ከመቶ ከሚሆነው በበሽታ ከሚሞቱት ወጣቶች መካከል ዕድሜያቸው ከ 15 እስከ 49 ክልል ውስጥ የሚገኝ ነው።

ስለዚህ ከኅብረተሰቡ መካከል በጣም የተጎዳው ክፍል የበለጠ ትኩረት የሚያሻው ነው። እነዚህም የኅብረተሰብ ክፍሎች በመጓጓዣ አገልግሎት የተሰማሩ ፣ ፖሊሶች ፣ በውትድርና እንዲሁም በወሲብ ንግድ የተሰማሩን በሙሉ የሚያጠቃልል ነው። ስለዚህም የሚሰጠው ትምህርት ከሙያቸው ፣ ካካባቢያቸው እና ከአኗኗር ዘይቤያቸው ጋር የተዛመደ መሆን ይገባዋል። እነዚህን መሠረት ያደረገ ትምህርትና መረጃ ልውውጥ ከላይ በተጠቀሱት የሙያ መስኮች ለተሰማሩት ገጣሚ የሆነ እና የባሕርይ ለውጥ ሊያመጣ የሚችል ተግባር መፈጸም ይችላል።